

Duško Lepir¹

Fakultet fizičkog
vaspitanja i sporta,
Univerzitet u Banjoj Luci

Siniša Lakić

Odsjek za
psihologiju, Filozofski
fakultet, Univerzitet u
Banjoj Luci

STRUKTURA MOTIVACIJE ZA BAVLJENJE SPORTOM IZ PERSPEKTIVE BIVŠIH AKTIVNIH SPORTISTA

Cilj rada je bio identifikovati strukturu motivacije za bavljenje sportom osoba koje su napustile takmičarski sport, iako su još bile u dobi povoljnoj za bavljenje njime. Ispitano je 180 bivših aktivnih sportista iz Bosne i Hercegovine (prosječne starosti 23.8 godina), pri čemu je uzorak balansiran po polu, kao i u pogledu tipa sporta kojim se osoba bavila (individualni ili kolektivni). Za potrebe istraživanja je upotrijebljen modifikovani Upitnik motiva za učestvovanje u sportu (Participation Motivation Questionnaire: Gill, Gross, & Huddleston, 1983) na kojem su ispitanici procjenjivali značaj pojedinačnih motiva za aktivno bavljenje sportom. Eksplorativnom faktorskom analizom je utvrđeno da se dobro diferenciraju tri grupe motiva: postignuća, socijalno-instrumentalni i psihofizičko-instrumentalni. Pokazalo se da je pol sistematski povezan sa izraženošću različitih motiva; žene su više psihofizičko-instrumentalno, a muškarci više socijalno-instrumentalno motivisani. Takođe, ispitanici koji su se takmičili na internacionalnom nivou su bili svezkupno više motivisani od takmičara na domaćem nivou, dok se tip sporta nije pokazao kao značajan faktor. Nalazi su diskutovani u kontekstu dvije dominantne teorije motivacije u psihologiji sporta: teorije ciljeva postignuća i teorije samoodređenja. Sugerisani su potrebni koraci za buduća istraživanja, kao i moguća praktična primjena rezultata.

Ključne riječi: motivacija, sport, sportisti

¹ Adresa autora: dusko_l@yahoo.com

Primljeno: 30. 01. 2014.
Primljena korekcija: 03. 04.
2014.
Prihvaćeno za štampu: 10.
04. 2014.

Empirijska istraživanja već odavno potvrđuju laičke pretpostavke o uticaju bavljenja sportom na razvoj niza pozitivnih sociopsiholoških karakteristika kao što su, između ostalih, odgovornost, moralnost, samopouzdanje, percepcija kompetentnosti, te različitih socijalnih vještina (Bredemeier, Weiss, Shields, & Shewchuk, 1986; Feltz & Ewing, 1987; Martens, 1988; Smith, Smoll, & Smith, 1989; Weiss, 1987). I pored toga, izgleda da se sportovima bavi relativno mali procenat osoba, te to prate i upozorenja da se posljednjih godina taj procenat sve više smanjuje (videti u Koivula, 1999). Ista istraživanja navode da, i kada se osobe odluče na neku organizovanu fizičku aktivnost, preko 50% ih u naredna 3 mjeseca napuste tu aktivnost (Dishman, 1988; Gill & Overdorf, 1994; Robinson & Godbey, 1993). Imajući u vidu ovakve podatke, za jedno društvo, kao i za stručnu zajednicu, ispitivanje strukture motivacije za bavljenje sportom je značajno iz barem dva razloga. Kao prvo, na bazi empirijski identifikovane strukture moguće je konstruisati realističan radni model koji bi bio upotrijebljen za još veći priliv mladih u sport. Drugi razlog je da adekvatan model mogu iskoristiti sportski radnici za zadržavanje perspektivnih sportista u sportu, s obzirom na globalno prisutan problem njihovog preranog povlačenja. Uprkos svom značaju, nismo uspjeli pronaći istraživanja koja bi rasvijetlila čime i kako su motivisani sportisti na ovim prostorima.

Empirijska istraživanja motiva za bavljenje sportom imaju relativno dugačku međunarodnu istoriju i javljaju se već pedesetih godina prošlog vijeka (npr. Skubic, 1956), a interesovanje dalje raste tokom sedamdesetih (Alderman & Wood, 1976; Sapp & Haubenstricker, 1978). Ova istraživanja imala su za cilj prosto identifikovanje motiva bavljenja sportom, pri čemu je utvrđeno da postoje univerzalni motivi koji sportisti najčešće ističu: zabava/uživanje, kompetentnost, druženje/prijateljstvo, takmičenje/postignuće, rasterećenje/oslobađanje energije, zdravlje/fizička forma, pritisak drugih/ekstrinzička motivacija i novac/slava. Istraživanja ipak pronalaze razlike u rangovanju značaja pojedinih motiva u zavisnosti od pola sportista (Duda & Tappe, 1989; Flood & Hellstedt, 1991; Gill, Gross, & Huddleston, 1983; Gill & Overdorf, 1994; Gill, Williams, Dowd, Beaudoin, & Martin, 1996; Koivula, 1999; Markland & Hardy, 1993; Petlichkoff, 1982; Sapp & Haubenstricker, 1978), u zavisnosti od sportske discipline (Bowman et al., 2001; Mashhoodi, Hatami, & Imanipour, 2012; Wartenberg, 1998), ali i različitog sportskog iskustva i takmičarskog nivoa (Dwyer, 1992; Petlichkoff, 1982; Skordilis et al., 2003). Takođe, istraživanja su pokazala da sportisti uvijek navode više motiva bavljenja sportom, a ne samo jedan (Weiss & Petlichkoff, 1989).

Fokus savremenih istraživanja motivacije za bavljenje sportom je na identifikovanju generalnog modela motivacije i ovaj pristup u određenoj mjeri zanemaruje gore navedene specifične faktore. Tako su u posljednje dvije decenije dominantne teorije u ovoj podoblasti (prema Spray, Wang, Biddle, & Chatzisarantis, 2006), teorije koje nisu izvorno nastale u psihologiji sporta nego

su uvezene iz drugih oblasti psihologije. Radi se o Teoriji ciljeva postignuća (Achievement Goal Theory: Duda & Hall, 2001; Maehr & Nicholls, 1980) i Teoriji samoodređenja (Self-Determination Theory: Deci & Ryann, 1985) koja uključuje i njene izvedenice (npr. Hierarchical model of Intrinsic and Extrinsic Motivation: Vallerand & Rousseau, 2001).

Prema Teoriji ciljeva postignuća, odnosno jednom od najprihvaćenijih teoretskih modela iz ove grupe – Teoriji ciljne orijentacije (Goal Orientation Theory: Dweck, 1986; Nicholls, 1984), osoba je u nekoj aktivnosti dominantno usmjerena ka savladavanju određenog zadatka i vlastitom usavršavanju – orijentacija na zadatak (engl. *task orientation*) ili ka postizanju određenog rezultata kojim se osoba komparira sa drugima – orijentacija na ego/rezultat (engl. *ego orientation*). Preneseno na sportski domen, orijentisane na zadatak su osobe koje bi bile prvenstveno motivisane da usavrše svoje tehničko-taktičke vještine i koji za mjeru poređenja uzimaju sami sebe, pa u tom čitavom procesu nadgradnje doživljavaju pozitivne emocije. Orijetacija na ego/rezultat je dominantna među sportistima koji pokretačke emocije i prateća kognitivna stanja doživljavaju prvenstveno u situacijama u kojima bi mogli da postignu bolje rezultate u odnosu na druge sportiste. Istraživanja ukazuju (vidi u Weinberg & Gould, 2003) da sportisti orijentisani na zadatak, u poređenju sa onima orijentisanim na ego/rezultat, pokazuju jaču radnu etiku, istrajavaju u situacijama neuspjeha, češće demonstriraju optimalne nastupe na takmičenju, te doživljavaju niži strah od neuspjeha.

S druge strane, Teorija samoodređenosti ima kompleksniju strukturu, ali je suštinski svodiva na tri široka tipa motivacije: intrinzička motivacija, ekstrinzička motivacija i amotivacija, koji se čak mogu pozicionirati na jedan kontinuum (videti u Lonsdale, Hodge, & Rose, 2009; Weinberg & Gould, 2003). Pod intrinzičkom motivacijom se podrazumijeva proces u kome osoba svojevolumno stupa u određenu aktivnost koja joj je interesantna i koja joj pruža zadovoljstvo (Deci, 1975; Deci & Ryan, 1985), pri čemu se razlikuju tri podtipa intrinzičke motivacije koji su prisutni i u bavljenju sportom: motivacija za saznavanjem, ostvarenjem i doživljajnim podsticajima. Nasuprot tome, ekstrinzička motivacija se odnosi na situacije u kojima je osoba aktivna na određen način, ne zbog same aktivnosti, nego radi vrijednosti koja može da proistekne kao posljedica te aktivnosti. Na kontinuumu ekstrinzičke motivacije nalaze se 4 podtipa ekstrinzičke regulacije koje navodimo u silaznom nizu u pogledu stepena samoodređenosti: integrisana (npr. osoba se bavi sportom jer on odražava suštinske životne i ličnosne vrijednosti), identifikaciona (npr. kako bi se razvila ili usavršila slika o sebi), introjektovana (npr. bavljenje sportom usljed unutrašnjeg pritiska da se bude zdrav, privlačan, u formi) i eksterna regulacija (npr. kako bi se dobile nagrade, socijalna priznanja, izbjegle kazne) od kojih prva dva vida regulacije predstavljaju autonomni, a druga dva njen kontrolisani vid. Na kraju negativnog kontinuumu

smješten je konstrukt amotivacije, koji se odnosi na nedostatak osjećanja samoeфикаsnosti i kontrole nad ishodom aktivnosti, što ima za posljedicu gubitak motivacije za aktivnost (Ryan & Deci, 2000).

Mada su na temelju pomenute dvije teorije do danas urađena brojna međunarodna istraživanja koja koriste njihove različite operacionalizacije (npr. na sajtu selfdeterminationtheory.org predstavljeno je preko 200 članaka u oblasti sporta, rekreacije i fizičkog vaspitanja koji se baziraju na teoriji samoodređenja, dok pregled bibliografske baze Google Scholar daje više od 2400 pogodaka za ključne riječi *achievement goal theory* i *sport* u periodu 1993–2013. godina), postavlja se pitanje da li se njima već definisana motivaciona struktura – koju nesumnjivo određuju i društveno-kulturne vrijednosti – može preslikati iz visoko sistematizovanog zapadnog društva u specifično, regionalno okruženje. S obzirom na datu dilemu, mi smo odlučili ispitati strukturu motivacije za bavljenje sportom koristeći kao polaznu tačku teoretski neutralan instrument. Radi se o Upitniku motiva za učestovanje u sportu (Participation Motivation Questionnaire–PMQ: Gill, Gross, & Huddleston, 1983) koji daje taksativan pregled motiva i koji je korišten u velikom broju istraživanja motivacije za bavljenje sportom (npr. Jones, Mackay, & Peters, 2006; Kondric, Sindik, Furjan-Mandić, & Schiefler, 2013; Masten, Dimec, Ivanovski–Donko, & Tušak, 2010; Park, 2005; Sindik, Furjan-Mandić, Schiefler, & Kondrič, 2013; Trembath, Szabo, & Baxter, 2002; Zahariadis & Biddle, 2000). Takođe, činilo nam se da bismo ispitivanjem bivših sportista – za koje pretpostavljamo da imaju obuhvatniju perspektivu ličnih motiva za bavljenje sportom – mogli saznati da li empirijski podaci zaista konvergiraju ka nekom od pomenutih teorijskih modela. Konačno, željeli smo utvrditi da li izraženost različitih dimenzija motivacije zavisi od pola sportista, takmičarskog nivoa bavljenja sportom, kao i od toga da li se radi o kolektivnom ili individualnom sportu.

Metod

Uzorak

Ispitanici su bili bivši aktivni sportisti iz Bosne i Hercegovine koji su sport napustili relativno nedavno, iako su bili u starosnoj dobi povoljnoj za dalje bavljenje takmičarskim sportom. Ulazni kriteriji koje su ispitanici morali ispunjavati su bili da su: stariji od 16 godina u momentu ispitivanja, da imaju redovno organizovane treninge u trajanju od minimalno pet sati sedmično tokom aktivnog bavljenja sportom najmanje dvije godine, te da su redovno učestvovali na takmičenjima. Kako bismo uzorkom adekvatno odrazili heterogenost populacije sportista, odlučili smo se za kvotni uzorak, istovremeno balansirani u pogledu kombinacije dvije relevantne spoljne varijable –vrstesporta u smislu

individualni/kolektivni i pola (Tabela 1). Tako su ispitanici metodom „snježne grudve“ u podjednakoj mjeri uzorkovani iz 4 individualna sporta (atletika, tenis, plivanje i borilački sportovi) i 4 kolektivna sporta (fudbal, košarka, rukomet i odbojka) koji su masovnije zastupljeni u Bosni i Hercegovini. Ukupno smo anketirali 160 ispitanika sa područja grada Banja Luka (Republika Srpska, Bosna i Hercegovina), prosječne starosti 23.8 godina ($SD = 3.6$ godina). Od konačnog broja ispitanika, njih 59 (36.9%) takmičilo se na međunarodnom nivou.

Tabela 1

Struktura uzorka u odnosu na pol i tip sporta

Pol	Individualni sport	Kolektivni sport	Ukupno
Žene	37	42	79 (49.4%)
Muškarci	40	41	81 (50.6%)
Ukupno	77 (48.1%)	83 (51.9%)	160 (100.0%)

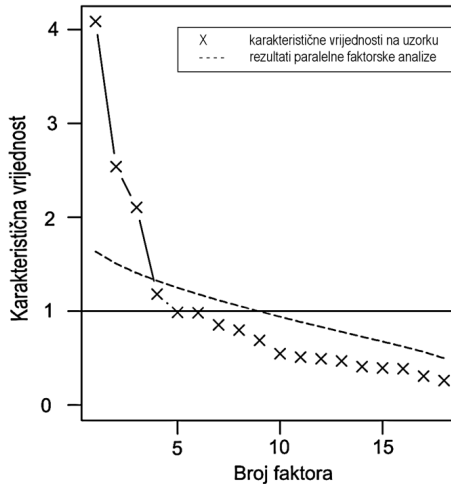
Instrument

Modifikovani Upitnik motiva za učestvovanje u sportu. Osnovni skup od 25 stavki kojima je procjenjivana motivacija za bavljenje sportom preuzet je iz Upitnika motiva za učestvovanje u sportu (Participation Motivation Questionnaire - PMQ; Gill, Gross, & Huddleston, 1983) koji u originalnoj verziji ima 30 tvrdnji. Njima su pridodate tri tvrdnje koje potiču iz PMQ adaptacije na njemački jezik (Alfermann, Saborowski, & Würth, 1997), te tri tvrdnje koje su definisane na osnovu pilot istraživanja putem polustrukturisanog intervjua koje je sproveo prvi autor na odvojenom uzorku od 20 ispitanika (10 ženskog pola). Početnaverzija upitnika setako sastojala od 31 tvrdnje, za koje su ispitanici procjenjivali svoj stepen slaganja na četvorostepenoj Likertovoj skali. Kasnije opisanom psihometrijskom obradom konačna verzija instrumenta je svedena na 18 stavki, od kojih je 16 pripadalo originalnom PMQ upitniku. Uz ove podatke, prikupljeni su i relevantni demografski podaci.

Rezultati

Za identifikaciju strukture motivacije za bavljenje sportom koristili smo eksploratornu faktorsku analizu (metod glavnih osa, praćen promax rotacijom). Kako bismo došli do stabilnog rješenja u iterativnom procesu selekcije stavki smo koristili tradicionalne faktorsko-analitičke heuristike: iz analize su isključivane stavke zasićene nosećim faktorom sa manje od .32 (Tabachnik & Fidell, 2007), kao i stavke koje su imale podjednako visoka zasićenja na više od jednog faktora. Kako bismo izbjegli stvaranje suviše uskih, statistički artifičnih faktora, iz analize smo isključivali i po jednu od stavki ukoliko bi par stavki međusobno imao vrlo visoku korelaciju. Prilikom odlučivanja o broju relevantnih zajedničkih faktora

koristili smo paralelnu analizu (Horn, 1965), pri čemu su korištene uporedne vrijednosti dobijene na 1000 uzoraka permutiranih originalnih skorova, kao i teorijsko-semantičku analizu ajtema. Na osnovu rezultata paralelne analize, za koju smo koristili paket *psych* (Revelle, 2013) za softver R 3.0.1 (R Core Team, 2013), ustanovili smo da se konačni set od 18 tvrdnji grupiše u tri teorijski distinktivna faktora (Slika 1) koji objašnjavaju zadovoljavajućih 48.5% inicijalne varijanse. Komunaliteti svih stavki su bili u rasponu od 18.0% do 62.2%, od čega su minimalno 15% varijanse stavke dijelile sa nosećim faktorom uz čistu faktorsku strukturu (videti Tabelu 2, gdje su sve korelacije nosećeg faktora i stavke $\geq .40$). Na osnovu sadržaja stavki, dobijene dimenzije smo nazvali Motivacija postignuća (motivi: takmičenje, pobjeda, nagrada...), Socijalno-instrumentalna motivacija (postizanje društvenog statusa, zarađivanje novca, sticanje popularnosti...) i Psihofizičko-instrumentalna motivacija (energetsko rasterećenje, promjena rutine, očuvanje fizičke forme...). Procijenjene visine Cronbachovog koeficijenta pouzdanosti su zadovoljavajuće (Tabela 2), pa smo nastavak obrade radili na sumiranim skorovima (korelacije suma i komponentnih skorova iznose $> .96$).

Slika 1. Grafikon sedimenta za konačno faktorsko rješenje modifikovanog Upitnika motiva za učešće u sportu.

Tabela 2

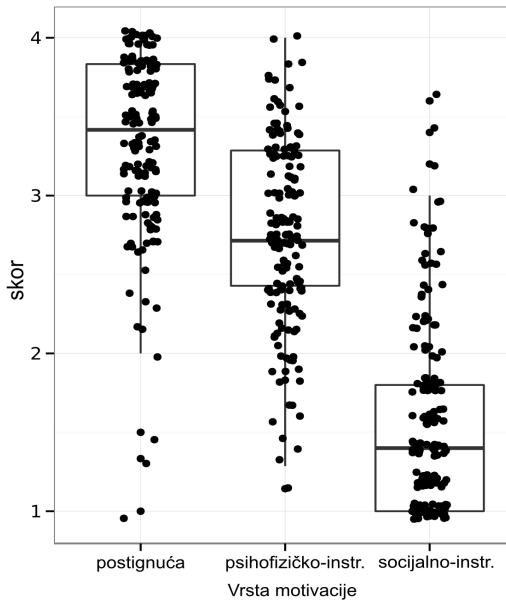
Matrica strukture modifikovanog Upitnika motiva za učešće u sportu

Bavio sam se sportom, jer sam...	Motivacija			F1
	postignuća	socijalno-instrumentalna	psihofizičko-instrumentalna	
...volio da se takmičim.	.75	.24	.07	.59
...volio pobjeđivati.	.71	.38	-.22	.56
...volio izazov.	.70	.17	.32	.60
...volio dobijati nagrade (pehari, diplome, medalje).	.54	.34	.04	.51
...volio uzbuđenje koje ovaj sport donosi.	.52	.11	.06	.38
...želio dostići visok nivo tehničkih vještina u ovom sportu.	.52	.17	.28	.48
...želio da steknem viši status u društvu.	.31	.79	.05	.62
...želio da steknem finansijsku nezavisnost.*	.30	.69	.03	.55
...želio da postanem popularan.	.39	.69	-.01	.59
...moji roditelji i/ili prijatelji to htjeli.	.06	.62	.19	.42
...želio da udovoljim treneru.	.14	.51	.19	.41
...želio da izađem iz kuće.	.04	.15	.64	.30
...želio da se oslobodim energije.	.16	.04	.59	.29
...želio biti u fizički dobrom stanju.	.26	-.02	.53	.30
...želio ostati u formi.	.08	.10	.52	.26
...želio da pobjegnem od svakodnevnice.*	.05	.26	.44	.30
...želio biti sa prijateljima koji su se takodje bavili ovim sportom.	.14	.13	.43	.28
...želio da se zabavim.	-.06	-.01	.41	.08
Cronbach α	.78	.78	.71	.78

Napomena. *Tvrdnje koje nisu u sastavu originalnog PMQ upitnika; F1= prvi nerotirani faktor.

Slika 2 prikazuje da su tri dimenzije motivacije bile izražene u različitom intenzitetu u našem uzorku. Većina ispitanika je bila naglašeno motivisana željom za postignućem, dok se opozitom može smatrati motivacija koju smo

nazvali socijalno-instrumentalnom – većina ispitanika je negirala bitan uticaj tih motivau periodu kada su se bavili sportom. Psihofizički-instrumentalna motivacija je u pogledu težišta distribucije umjereno izražena, a gledano kao ukupna distribucija, blago je negativno asimetrična. Eventualni pretjerani uticaj ekstremnih mjera na kasnije analize je eliminisan svođenjem originalnih vrijednosti na vrijednosti unutar tri apsolutne standardne jedinice od aritmetičkih sredina. Među navedenim dimenzijama motivacije je nakon toga utvrđena pozitivna korelacija, s tim da je ona u slučaju povezanosti socijalno-instrumentalne i motivacije postignuća bila umjerena ($r(158) = .36, p < .001$), dok su druge dvije korelacije bileniske (socijalno- i psihofizički-instrumentalna $r(158) = .17, p = .033$; postignuća i psihofizičko-instrumentalna $r(158) = .15, p = .057$). Ovaj nalaz je pratilo i zapažanje da je 17 od ukupno 18 ajtema imalo zasićenja veća od .25 na hijerarhijski višem, prvom nerotiranom faktoru, koji bi se mogao nazvati opštom motivacijom za bavljenje sportom (videti Tabelu 2).

Slika 2. Prikaz distribucije skorova na tri različite skale motivacije.

Evidentirana međupovezanost varijabli je opravdala korištenje multivarijantne analize varijanse kao testa za provjeru efekata pola i tipa sporta (kolektivni/individualni) na izraženost različitih dimenzija motivacije. Rezultati su pokazali da postoji glavni efekat pola ($V = 0.11, F(3,154) = 6.21, p = .001$), ali nije dobijen značajan efekat tipa sporta ($V = 0.01, F(3,154) = 0.44, p = .108$),

ni interakcija pola i tipa sporta ($V = 0.01$, $F(3,154) = 0.39$, $p = .763$). Za detaljniju provjeru specifičnih polnih razlika koristili smo univarijantne analize varijanse, pri čemu su za izračunavanje standardizovanih razlika koristili R paket *effsize* (Torchiano, 2013). Pokazalo se da su muškarci u prosjeku značajno više socijalno-instrumentalno motivisani ($d = 0.46$, $p = .004$), a da su, sa druge strane, žene više psihofizički-instrumentalno motivisane ($d = 0.38$, $p = .018$). Iako nisu dobijene značajne razlike u pogledu motivacije postignuća ($d = 0.26$, $p = .104$), primijećeno je da su se među relativno rijetkim slabo motivisanim ispitanicima na ovoj skali (skorovi niži od 2.5) nalazili samo ženski ispitanici.

Konačno, multivarijatna analiza varijanse je pokazala da su ispitanici koji su se takmičili na internacionalnom nivou bili motivisaniji za bavljenje sportom u sva tri aspekta od takmičara na domaćem nivou ($V = 0.11$, $F(3,154) = 5.99$, $p = .001$), čak i kada je pol bio prisutan kao faktor u modelu. Razlike u pogledu postignuća ($d = 0.51$, $p = .002$) isocijalno-instrumentalne motivacije ($d = 0.53$, $p = .004$) su bile umjereno snažne i statistički značajne, dok je razlika u pogledu psihofizički-instrumentalne motivacije bila niskog intenziteta i statistički neznčajna ($d = 0.25$, $p = .130$).

Diskusija

Primarni cilj našeg istraživanja je bio doprinijeti razumijevanju strukture motivacije za bavljenje sportom na našim prostorima. Relativno jasno faktorsko rješenje nam sugerije da se ona sastoji iz tri distinktivne motivacione komponente: postignuća, socijalno-instrumentalne i psihofizičko-instrumentalne. Ovakva struktura je u suprotnosti sa nalazima istraživanja koja su dosad koristila PMQ kao instrument za procjenu strukture motivacije za bavljenje sportom, ali je zanimljivo da se ona u značajnoj mjeri približava ka dva dominantna modela u psihologiji sporta, pri čemu ih istovremeno i dopunjuje.

U pogledu dobijene faktorske strukture, velika većina starijih istraživanja koja su koristila PMQ (pregledno prikazanih u izvještaju Trembath, Szabo, & Baxter, 2002), kao i novija istraživanja (Jones, Mackay, & Peters, 2006; Kondric, Sindik, Furjan-Mandić, & Schiefler, 2013; Masten, Dimec, Ivanovski-Donko, & Tušak, 2010; Park, 2005; Zahariadis & Biddle, 2000) pronalaze šest i više faktora na originalnim ili modifikovanim verzijama PMQ-a. Prema svemu sudeći, ovo je posljedica dva srodna, metodološka razloga. Kao prvo, u navedenim istraživanjima je u procesu određivanja faktorske strukture mahom korišten postupak analize glavnih komponenti, pri čemu je kao glavni kriterij pri odlučivanju o broju relevantnih faktora korišten tzv. Kaiser-Guttman kriterij prema kojem se zadržavaju sve one komponente čije su karakteristične vrijednosti veće od jedan. Empirijski je odavno dokazano (vidjeti navode konkretnih istraživanja u Costello & Osborne, 2005 i Fabrigar, Wegener, MacCallum, & Strahan, 1999) da

ovaj kriterij uglavnom dovodi do značajnog precjenjivanja broja bitnih faktora. Drugo, PMQ je tipičan primjer instrumenta u kojem postoje suviše uski faktori definisani „jednojajčanim“ ajtemima. Ne čudi zato da su Sindik i saradnici (Sindik, Furjan-Mandić, Schiefler, & Kondrič, 2013) u jednoj svojoj studiji identifikovali i zaseban faktor kojeg su nazvali timski rad, a kojeg definišu sljedeća tri ajtema: „Volim timski duh.“, „Volim da budem dio tima.“, „Volim timski rad.“ uz dopunski ajtem „Volim izazov.“ koji ima podjednaka zasićenja na čak tri faktora. Mi smo u našem istraživanju jednostavno prevenirali stvaranje ovakvih artifičnih faktora odstranjivanjem iz analize jedne od stavki u slučajevima kada su postojali visoko korelirani parovi.

S druge strane, pokazalo se da se naši rezultati dijelom uklapaju u dominantne teorije motivacije za bavljenje sportom, budući da i Teorija ciljne orijentacije i Teorija samoodređenosti imaju po dvije komponente koje bi bile analogne našem nalazu. Tako bi se, na osnovu značenja tvrdnji, „naša“ motivacija postignuća mogla izjednačiti sa orijentacijom na zadatak u teorijiciljne orijentacije, tj. intrinzičkom motivacijom – podkomponentom usmjerenost ka ostvarenju (engl. *accomplishment*) u Teoriji samoodređenosti. S druge strane, socijalno-instrumentalnu dimenziju možemo dovesti u vezu sa ego-orijentacijom (Teorija ciljne orijentacije), tj. ekstrinzičkom motivacijom – podkomponentom eksterna regulacija (Teorija samoodređenje). Međutim, psihofizičko-instrumentalna dimenzija, koja se kod nas jasno izdvojila, nema odgovarajućeg partnera u Teoriji ciljne orijentacije, dok u Teoriji samoodređenja istovremeno zahvata i intrinzičnu motivaciju – podkomponentu doživljavanje stimulacija, kao i ekstrinzičnu motivaciju, naročito podkomponentu introjeksijska.

Postavlja se pitanje zašto su ipak dobijene ovakve razlike u odnosu na pomenute modele? Mogućeobjašnjenje je ponovo vezano za korišteni tehničko-metodološki aparat. Naime, koristeći paralelnu faktorsku analizu kao preporučeni kriterij za odlučivanje o broju faktora, zaustavili smo se na trofaktorskom rješenju. Detaljnijim pregledom rezultata, otkrili smo da bi se daljom faktorizacijom treći faktor razložio na dva podfaktora koji odgovaraju podkomponentama Teorije samoodređenosti: intrinzično doživljavanje stimulacija (npr. „Želio sam da se zabavim.“) i ekstrinzično introjektovana regulacija (npr. „Želio sam ostati u formi.“). Nadalje, prateći proceduru potrage za jednostavnom strukturom i izbjegavajući kreiranje preuskih faktora, došli smo do manjeg finalnog broja ajtema; broja koji vjerovatno ne omogućava pokrivanje kompletne mape motiva koje predstavlja Teorija samoodređenja. Uprkos ovome, naše istraživanje pokreće pitanje da li dvije vladajuće teorije, naročito Teorija ciljne orijentacije, zanemaruju stvarni značaj različitih instrumentalnih funkcija dugotrajnog bavljenja sportom i time im oduzimaju hijerarhijski viši položaj koji im pripada.

Da bi se dobio odgovor na to pitanje, neophodno je u nekom narednom istraživanju koristiti naš instrument, ali zadati ga istovremeno i sa

operacionalizacijama dominantnih teorija (npr. Revised Sport Motivation Scale – SMS-II: Pelletier, Rocchi, Vallerand, Deci, & Ryan, 2013; TEOSQ: Duda, 1989) kako bi se izvela operacionalna konvergentno-diskriminativna analiza. Rezultati tog istraživanja bi nas mogli uvjeriti da date teorije odgovaraju našem području, za šta smo dobili izvjesne indikacije našim istraživanjem, ali i da je neophodno posebno određenje amotivacije kao specifičnog segmenta motivacione strukture, prisutne unutar Teorije samoodređenosti. Na osnovu našeg nalaza o postojanju hijerarhijski višeg konstrukta opšte motivisanosti, amotivacija bi mogla biti i operacionalno izvedena kao negativan pol te opšte dimenzije. Visoka negativna korelacija između opšte motivacije i skora na skali amotivacije potvrdila bi naše sumnje da nije neophodno zasebno koncipirati takav konstrukt.

U pogledu ispitivanih eksternih varijabli, naši rezultati potvrđuju, u uvodu već predstavljene ranije nalaze, da su pol i takmičarski nivo relevantne varijable kada je u pitanju motivacija sportista. Posebno bi se mogao izdvojiti nalaz o diferencijalnim polnim razlikama, pri čemu su žene više fizičko-instrumentalno motivisane vjerovatno zato što doživljavaju snažniji pritisak kako bi održali mladolik i vitak izgled (vidjeti u Koivula, 1999). Muškarci su sa druge strane više socijalno-instrumentalno motivisani, odnosno imaju izraženiju potrebu da se dokažu u društvu, te da se izbore za viši socijalni status, što upravo sportsko okruženje cijeni i podstiče (Duda, 1988; Martin & Martin, 1995; Pedersen & Kono, 1990). Interesantno je da u ovome radu nije utvrđena značajna razlika između muškaraca i žena po pitanju motiva postignuća, što je u suprotnosti sa ranijim istraživanjima (Bern, 1981; Biddle & Bailey, 1985; Koivula, 1999; Frederick & Ryan, 1993). Međutim, treba podsjetiti da određena grupa utvrđenih veoma niskih rezultata na ovoj skali pripada isključivo ženskim ispitanicima, što dozvoljava pretpostavku da bi i u ovome radu bile utvrđene značajne razlike kada bi uzorak ispitanika bio veći. Bez obzira na to, dobijene polne razlike su dovoljan dokaz potrebe za daljim istraživanjem motivacionih preferencija sportistkinja u odnosu na sportiste, kako bi se u potpunosti shvatili motivacioni dinamizmi, te eventualno spriječilinaglašeniji negativni trendovi ranijeg napuštanja sporta među ženama (Dishman, 1988; Gill & Overdorf, 1994; Robinson & Godbey, 1993).

Što se tiče nivoa takmičenja, sportisti višeg takmičarskog nivoa su bili više motivisani u svojim karijerama, kako globalno, tako i za dvije od tri identifikovane dimenzije. Ako je i bilo za očekivati da nivo razlikuje motiv postignuća, zanimljivo je da je podjednako snažna distinkcija dobijena i na socijalno-instrumentalnoj dimenziji. Za pretpostaviti je da viši nivoi takmičenja nose i veću pažnju društvene sredine, medija, sponzora, te time i veću mogućnost zarade, odnosno finansijske nezavisnosti, te sticanja višeg socijalnog statusa. Pretpostavljamo da ovakvo okruženje utiče na transformaciju motivacionih struktura sa niske socijalno-instrumentalne motivacije u toku početne, odnosno amaterske faze sportske karijere, na višu socijalno-instrumentalnu motivaciju tokom profesionalne faze.

Osnovu za ovu pretpostavku predstavljaju rezultati istraživanja koji ukazuju na sklonosti sportista ka izmjenama motivacionih preferencija u zavisnosti od faktora kao što su starosna dob, pol, sposobnosti i nivo vještina (vidjeti u Buchanan & Dann, 2006). S druge strane, nepostojanje razlike u intenzitetu različitih oblika motivacije u zavisnosti od pripadnosti sporta kolektivnom ili individualnom, indicira da je naša modifikacija PMQ instrumenta u dovoljnoj mjeri univerzalna kako bi se mogla primjenjivati u ispitivanju motiva sportiste, bez obzira na njegovu lociranost pri grupisanju sportova na kolektivne ili individualne.

Konačno, svjesni smo da svi naši nalazi trebaju biti posmatrani sa dozom opreza, s obzirom na relativno mali uzorak za jednu faktorsko-analičku studiju. Mi smo nastojali ublažiti eventualne efekte manjeg broja ispitanika brižljivim kvotnim odabirom pri čemu smo u obzir uzeli ne samo pol i tip sporta, nego i uspješnost u bavljenju sportom, izraženu nivoom najvišeg takmičenja. S obzirom na to da smo dobili podatke koji pokazuju veliku varijabilnost skorova na identifikovanim dimenzijama, kao i na činjenicu da konačno faktorsko rješenje pokazuje jednostavnu strukturu sa tri dobro definisana faktora (pet ili više stavki po faktoru, sva zasićenja preko .40, komunaliteti u rasponu .18-.62), razumno je pretpostaviti da su dobijene korelacije bliske onome što bi se našlo u datoj populaciji. Štaviše, prema navedenim karakteristikama faktorskog rješenja, veličina našeg uzorka bi bila okarakterisana kao dobra prema preporukama koje daju Mundfrom, Shaw, & Ke (2005, p. 167) u pogledu održivosti faktorskih struktura na manjim uzorcima. Naravno, naša pretpostavka može biti potvrđenasamo sprovođenjem istraživanja na većem uzorku, kao i ispitivanjem aktivnih sportista, za koje možemo očekivati da imaju različitu izraženost pojedinačnih dimenzija u odnosu na osobe koje su prijevremeno prestale sa bavljenjem sportom. Međutim, bez obzira na ono što tek slijedi, nadamo se da će prikazano istraživanje biti inspirativno za relativno rijetke istraživače unutar psihologije sporta na našem području.

Reference

- Alderman, R. B., & Wood, N. L. (1976). An analysis of incentive motivation in young Canadian athletes. *Canadian Journal of Applied Sport Science*, 1(7), 169–176.
- Alfermann, D., Saborowski, C., & Würth, S. (1997). *Entwicklung und überprüfung der deutschsprachigen messinstrumente im projekt: Soziale einflüsse auf karriereübergänge bei jugendlichen athletinnen und athleten in Großbritannien und den neuen bundesländern* (DFG Az. Al 305/5-1). Leipzig: Unveröffentlichter Forschungsbericht, Universität Leipzig.
- Bern, S. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354–364.
- Biddle, S. J. H., & Bailey, C. I. A. (1985). Motives for participation and attitudes toward

- physical activity of adult participants in fitness programs. *Perceptual and Motor Skills*, 61, 831–834.
- Bowman, M., Flower, N., Machuga, J., Morris, M., Pasternak, A., & Raudenbush, B. (2001). Motivation differences between group and individual athletic teams participation in intercollegiate and intramural sport. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 23(2), pS29.
- Bredemeier, B. J., Weiss, M. R., Shields, D. L., & Shewchuk, R. M. (1986). Promoting moral growth in a summer sport camp: The implementation of theoretically grounded instructional strategies. *Journal of Moral Education*, 15, 212–220.
- Buchanan, L., & Dann, S. (2006, December). *Participation in equestrian sport: Motives, barriers and profiles*. In Y. Ali, & M. van Dessel (Eds.) *ANZMAC 2006 Conference Proceedings*, 4 - 6 December 2006, Australia, Queensland, Brisbane.
- Costello, A. B., & Osborne, J. (2005). Best practices in exploratory factor analysis: Four recommendations for getting the most from your analysis. *Practical Assessment Research & Evaluation*, 10, 173–178.
- Deci, E. L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Dishman, R. K. (1988). *Exercise adherence: Its impact on public health*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Duda, J. L. (1988). The relationship between goal perspectives, persistence and behavioral intensity among male and female recreational sport participants. *Leisure Sciences*, 10, 95–106.
- Duda, J. L. (1989). The relationship between task and ego orientation and the perceived purpose of sport among male and female high school athletes. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 11, 318–335.
- Duda, J. L., & Hall, H. K. (2001). Achievement goal theory in sport: Recent extensions and future directions. In R. Singer, H. Hausenblas, & C. Janelle (Eds.), *Handbook of sport psychology* (2nd ed.) (pp. 417–443). New York: Wiley.
- Duda, J. L., & Tappe, M. K. (1989). Personal investment in exercise among older adults: The examination of age and gender-related differences in motivational orientation. In A. C. Ostrow (Ed.), *Aging and motor behavior* (pp. 239–256). Indianapolis: Benchmark.
- Dweck, C. S. (1986). Maximising motivation in sport and physical education among children and adolescents: The case for greater task involvement. *Quest*, 48, 290–302.
- Dwyer, J. J. M. (1992). Informal structure of Participation motivation questionnaire completed by undergraduates. *Psychological Reports*, 70, 283–290.
- Fabrigar, L. R., Wegener, D. T., MacCallum, R. C., & Strahan, E. J. (1999). Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods*, 4, 272–279.

- Feltz, D. L., & Ewing, M. E. (1987). Psychological characteristics of elite young athletes. *Medicine & Science in Sport & Exercise*, *19*, 98–105.
- Flood, S. E., & Hellstedt, J. C. (1991). Gender differences in motivation for intercollegiate athletic participation. *Journal of Sport Behavior*, *14*, 159–167.
- Frederick, C. M., & Ryan, R. M. (1993). Differences in motivation for sport and exercise and their relations with participation and mental health. *Journal of Sport Behavior*, *16*, 124–146.
- Gill, D. L., Williams, L., Dowd, D. A., Beaudoin, C. M., & Martin, J. J. (1996). Competitive orientations and motives of adult sport and exercise participants. *Journal of Sport Behavior*, *19*, 307–318.
- Gill, D., Gross, J., & Huddleston, S. (1983). Participation motivation in youth sports. *International Journal of Sport Psychology*, *14*(2), 1–14.
- Gill, K., & Overdorf, V. (1994). Incentives for exercise in younger and older woman. *Journal of Sport Behavior*, *17*, 87–97.
- Horn, J. L. (1965). A rationale and test for the number of factors in factor analysis. *Psychometrika*, *30*, 179–185.
- Jones, G. W., Mackay, K. S., & Peters, D. M. (2006). Participation motivation in martial artists in the West Midlands region of England. *Journal of Sports Science & Medicine, Combat Sports Special Issue*, *5*, 28–34.
- Koivula, N. (1999). Sport participation: Differences and motivation and actual participation due to gender typing. *Journal of Sport Behavior*, *22*, 360–380.
- Kondric, M., Sindik, J., Furjan-Mandic, G., & Schiefler, B. (2013). Participation motivation and student's physical activity among sport students in three countries. *Journal of Sports Science and Medicine*, *12*, 10–18.
- Lonsdale, C., Hodge, K., & Rose, E. A. (2009). Athlete burnout in elite sport: A self-determination perspective. *Journal of Sports Science*, *27*, 785–795.
- Maehr, M. L., & Nicholls, J. G. (1980). Culture and achievement Motivation: A second look. In N. Warren (Ed.), *Studies in Cross-Cultural Psychology* (Vol. 3, pp. 221–247). New York: Academic Press.
- Markland, D., & Hardy, L. (1993). The Exercise Motivation Inventory: Preliminary development and validity of measures of individuals reasons for participation in regular physical exercise. *Personality and Individual Differences*, *15*, 289–296.
- Martens, R. (1988). Helping children become independent, responsible adults through sport. In E. W. Brown & C. F. Branta (Eds.), *Competitive sports for children and youth* (pp. 297–307). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Martin, B. A., & Martin, J. H. (1995). Comparing perceived sex role orientations of the ideal male and female athlete to the ideal male and female person. *Journal of Sport Behavior*, *18*, 286–301.
- Mashhoodi, S., Hatami, M., & Imanipour, S. (2012). A comparison of the athletic participative motivation of the athletes of contact or noncontact sports. *Annals of Biological Research*, *3*, 858–862.

- Masten, R., Dimec, T., Ivanovski-Donko, A., & Tušak, M. (2010). Motives for sports participation, attitudes to sport and general health status of the Slovenian Armed forces employees. *Kinesiology*, *42*, 153–163.
- Mundfrom, D. J., Shaw, D. G., & Ke, T. L. (2005). Minimum sample size recommendations for conducting factor analyses. *International Journal of Testing*, *5*, 159–168.
- Nicholls, J. (1984). Conceptions of ability and achievement motivation. In R. Ames & C. Ames (Ed.), *Research on motivation in education: Student motivation* (Vol. 1, pp. 39–73). New York: Academic Press.
- Park, S. R. (2005). A cross-cultural study of the motivational factors affecting individuals' decisions about participating in action sports between Korean college students and their American counterparts. *International Journal of Eastern Sports & Physical Education*, *3*, 3–27.
- Pedersen, D. M., & Kono, D. M. (1990). Perceived effects on femininity of the participation of women in sport. *Perceptual and Motor Skills*, *71*, 783–792.
- Pelletier, L. G., Rocchi, M. A., Vallerand, R. J., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2013). Validation of the Revised Sport Motivation Scale (SMS-II). *Psychology of Sport and Exercise*, *14*, 329–341.
- Petlichkoff, L. M. (1982). *Motives interscholastic athletes have for participation and reasons for discontinued involment in school sponsored sports* (Unpublished Master's thesis). Michigan State University, Lansing.
- R Core Team (2013). R: A language and environment for statistical computing. [Computer software]. Vienna, Austria: R Foundation for Statistical Computing. Retrieved from <http://www.R-project.org/>
- Revelle, W. (2013). Psych: Procedures for personality and psychological research (Version 1.3.2.) [Computer software]. Evanston, Illinois, USA: Northwestern University. Retrieved from <http://cran.r-project.org/web/packages/psych/index.html>
- Robinson, J. P., & Godbey, G. (1993). Sport, fitness and the gender gap. *Leisure Science*, *15*, 291–307.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and wellbeing. *American Psychologist*, *55*, 68–78.
- Sapp, M., & Haubenstricker, J. L. (1978). *Motivation for joining and reasons for not continuing in youth sport programs in Michigan*. Paper presented at the AAHPER National Conference, Kansas City, Missouri.
- Sindik, J., Furjan-Mandić, G., Schiefler, B., & Kondrič, M. (2013). Difference in the structure of motivation for participation in sport activities among sport students in three countries. *Kinesiology Slovenica*, *19*, 14–31.
- Skordilis, E. K., Gavriilidis, A., Charitou, S., & Asonitou, K. (2003). Comparison of sport achievement orientation of male professional, amateur, and wheelchair basketball athletes. *Perceptual and Motor Skills*, *97*, 483–490.

- Skubic, E. (1956). Studies of little and middle league baseball. *Research Quarterly*, 26, 97–110.
- Smith, R. E., Smoll, F. L., & Smith, N. J. (1989). *Parents' complete guide to youth sport*. Reston, VA: American Alliance.
- Spray, C. M., Wang, C. K., Biddle, S. J. H., & Chatzisarantis, N. L. (2006). Understanding motivation in sport: An experimental test of achievement goal and self determination theories. *European Journal of Sport Science*, 6, 43–51.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Torchiano, M. (2013). Effsize: Functions for computing effect sizes (Version 0.3) [Computer software]. Retrieved from <http://CRAN.R-project.org/package=effsize>
- Trembath, E. M., Szabo, A., & Baxter, M. J. (2002). Participation motives in leisure center physical activities. *Athletic Insight: The Online Journal of Sports Psychology*, 4, 28–41.
- Vallerand, R. J., & Rousseau, F. L. (2001). Intrinsic and extrinsic motivation in sport and exercise: A review using the hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation. In R. N. Singer, H. A. Hausenblas, & C. M. Janelle (Eds.), *Handbook of sport psychology* (pp. 389–416). New York: Wiley.
- Wartenberg, L., & McCutcheon, L. (1998). Further reliability and validity data on the Sport Orientation Questionnaire. *Journal of Sport Behavior*, 21, 219–221.
- Weinberg, R. S., & Gould, D. (2003). *Foundations of sport and exercise psychology*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Weiss, M. R. (1987). Self-esteem and achievement in children's sport and physical activity. In D. Gould & M. R. Weiss (Eds.), *Advances in pediatric sports sciences: Behavioral issues* (Vol. 2, pp. 87–119). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Weiss, M. R., & Petlichkoff, L. M. (1989). Children's motivation for participation in and withdrawal from sport: Identifying the missing links. *Pediatric Exercise Science*, 1, 195–211.
- Zahariadis, P. N., & Biddle, S. J. H. (2000). Goal orientations and participation motives in physical education and sport: Their relationships in English schoolchildren. *Athletic Insight, The Online Journal of Sport Psychology*, 2, 1–12.

Duško Lepir

Faculty of Physical
Education and Sports,
University of Banja Luka

Siniša Lakić

Department of
Psychology, Faculty of
Philosophy, University of
Banja Luka

STRUCTURE OF SPORT MOTIVATION AMONG FORMERLY ACTIVE ATHLETES

The aim of our study was to identify the structure of sport motivation among formerly active athletes who withdrew from competitive sports although they were still in the age considered adequate for a career in sport. The sample consisted of 180 former athletes (average age = 23.8 years) and was balanced in terms of gender and sport type (collective vs. individual). Participants assessed the importance of individual motives for their former sport careers on a modified version of the Participation Motivation Questionnaire (PMQ: Gill, Gross, & Huddleston, 1983). Exploratory factor analysis grouped motives in three well-differentiated clusters: motives of achievement, social motives and combined physical and mental release motives. Gender proved to be significantly related to motivation; females rated physical and mental release motives higher, while males considered socially-related motives to be more important. Further, former athletes who participated in international competitions were overall more motivated than the ex-athletes who participated only in national competitions. Type of sport did not show to be a significant factor related to motivation. We discuss our findings in the context of two dominant motivation theories in sport psychology: Achievement goal theory and Self-determination theory. Finally, we propose directions for further research and suggest practical use of our findings.

Keywords: motivation, sport, athletes